

מראי מקומות - תענית

יט.

מתריעין היינו ביחד עם התענית, מ"מ כאן ודאי אין הכוונה כן, שהרי אסור להתענות בשבת. אבל הרמב"ם (תענית א, ו) כ' דמתענין בשבת, וכבר תמה המגיד משנה שם על דבריו, והניחם בצ"ע. ועיי"ש ש"כ' הכסף משנה דהנוסחה הנכונה היא שזועקין על אלו בשבת, ולא כתב שמתענין עליהם. אבל הלחם משנה נקט דברי הרמב"ם כפשוטם, וכ' דמקורו הוא מהא דלעולם אמרי' דמתריעין היינו עם תענית, וכמש"כ הר"ן.

ו. על כל צרה שלא תבא על הצבור

פרש"י, לישנא מעליא נקט. וכ"כ המאירי (כב: משנה החמישית) דכינוי הוא, וכ' שאין לפרש דהכוונה היא שמתפללים שלא יבוא הצרה על הצבור, שאין מתענים על הצרה עד שכבר באה.

ז. על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליהן

כ' הרמב"ם (תענית א, א) דמצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הציבור, שנא' על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות. וביאר הרמב"ם שהוא מדרכי התשובה, דע"י התקיעות ידעו הכל דבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, וזה הוא שיגורם להם להסיר הצרה מעליהם. והדין תענית, כ' הרמב"ם (שם הל' ד) שהוא מדברי סופרים, וכ' המגיד משנה משום שלא נזכר עינוי בכתוב.

ח. קודם הנץ החמה לא ישלימו

וביאר רש"י לקמן (כה:) דמה שאי"צ להשלים הוא משום דאכתי לא חל עליהו תענית כי יורדים הגשמים. ולכאור' תמוה, הרי למדנו לעיל (יב:) דהתענית מתחילה או בעלות השחר או בקרות הגבה, אבל לכ"ע אינה מתחילה מנץ החמה. וע' במאירי שם ש"כ' דהטעם הוא משום דנץ החמה הוא זמן אכילה לבעלי מלאכה, ונמצא שבאותה שעה חל שם תענית לקצת בני אדם (ויש לע' אם שייך לבאר דעת רש"י כן ג"כ). ומה דר"א ס"ל דתלוי בחצות, כ' המאירי שם דס"ל דאזלי' בתר רוב בנ"א, וכיון דרוב בנ"א אוכלין כשהגיע חצות, א"כ ממילא ה"ז חשיב כתענית.

ט. ה"ק, סדר תעניות האמור אימתי, בזמן שיצאה רביעה ראשונה ושני' ושלישית וכו'

פרש"י, כגון רביעה ראשונה שני' ושלישית, דכולי יורה קרי ל' רביעה. והוסיף בהג' הגר"א, "ראשונה". דהיינו, דכולי יורה קרי רביעה ראשונה. וכן מבואר בריטב"א, ש"כ' לבאר שיש ב' זמני מטר, יורה ומלקוש, הא' בתחלת ימות הגשמים, שהיא לזריעה, והיא מתחלקת לג' פרטים, בכירה בינונית ואפילה, והב' היא סמוכה לניסן, אחר שצמחו התבואות ומתחילין לעלות ולהתבשל, וצריכים גשמים לגדלן.

א. אותה העיר מתענה ומתרעת

פי' הר"ן (ח.) דהיינו מיד, משום שהדבר מראה בעצמו שזה בא עליהם מגזרת הקב"ה.

ב. וכל סביבותיה מתענות

פרש"י דהם מתענים משום דכיון דבאותה העיר לא ירדו עליה גשמים, ממילא צריכים לילך לאותה העיר לקנות תבואה, ויהי' בה רעב. והר"ן (ח. מדפי הר"ף) הביא דאחרים פירשו שסביבותיה מתענות כדי להשתתף בצרתה, ולבקש רחמים עליה. וכ' שהוא דומה להא דמתענות בסביבות העיר שיש בה דבר ומפולת, הגם שאינה מכה משולחת. (ובאמת יש להק' על רש"י, הלא לכאור' פשוט שאין שייך לפרש הא דסביבותיה מתענות על דבר ומפולת כמו שפי' לענין מטה וא"כ לכאור' עכ"ל כמש"כ הר"ן, וא"כ למה צריך לבדות עוד טעם לבאר הא דמטה וצ"ע.)

ג. מתענות ולא מתריעות... ר"ע

אומר מתריעות ולא מתענות

ובביאור המחלוקת, הר"ן הביא מהירושלמי דלעירות אלו הם ימי בקשת רחמים, והמח' היא אם דומים הם יותר לר"ה או ליו"כ. דלפי ת"ק, דומים הם טפי ליו"כ, ולכן מתענות ולא מתריעות, כמו יו"כ. אבל לפי ר"ע, דומים ימים אלו טפי לר"ה, ולכן מתריעות [בשופר] ולא מתענות, כמו ר"ה.

ד. מתריעין בכל מקום

רש"י פי' דהיינו אפי' יראו באספמיא מתריעין בבבל. וע' בית יוסף (או"ח תקע"ו, ד"ה אבל הרמב"ם) הק' דאם בכל מקום צריכין להתענות בכל מכה מהלכת, א"כ לעולם צריך להתענות בכל מקום, שהרי לעולם יש חרב בא' מהמקומות. ופי' בדעת הרמב"ם דס"ל דדבר זה קאי לשי' ר"ע, דס"ל דבסביבותיה מתריעות ולא מתענות, ובא התנא לומר דגם על מכות אלו צריכים בני העירות שסביבם להתריע. וע' בהר"ן (י: ד"ה ועל כולם) דביאר הגמ' בעמוד ב' ד'ועל כולם אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהם' דקאי אהא דתנינן דבמכה מהלכת צריכין להתריע בכל מקום, ובא לומר דאעפ"כ אי"צ להתריע אלא באותה מלכות, אבל יותר מזה לא (ומש"כ הר"ן סח. כמו רש"י, אי"ז סתירה כלל לדבריו כידוע, עפ"י כללו של הנחלת דוד דהיכא דהר"ן מביא מש"כ רש"י, אפי' שלא בשמו, אי"ז ראי' דס"ל להר"ן כן). וע' תוס' יו"ט על משנתנו ש"כ' ליישב דעת רש"י, דדייק לומר מתריעין עליה כל "השומעין", דהיינו רק מי ששומע, הם צריכין להתריע, אבל מי שלא שמע לא, דאילו הי' לו לדאג שמא יבא לכאן הי' כבר נשמע.

ה. על אלו מתריעין בשבת

כ' הר"ן (י: ד"ה והאי מתריעין) דאע"פ דבדרך כלל כל מקום דתנינן